

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

ŽIDÉ V DRMOULU

Kamila Sabová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

ŽIDÉ V DRMOULU

Kamila Sabová

Vedoucí práce:

Mgr. Karel Hrdlička

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Mé poděkování patří svým rodičům za podporu a pomoc při studiu.

OBSAH

ÚVOD.....	- 6 -
1 HISTORIE DRMOULU	- 8 -
2 ŽIDOVSKÁ OBEC V DRMOULU.....	- 11 -
2.1 Židovské osídlení.....	- 11 -
2.2 Privilegia	- 14 -
2.3 Židovská náboženská obec	- 15 -
2.4 Život v náboženské obci	- 15 -
2.4.1 Rabíni	- 15 -
2.4.2 Židovská škola.....	- 16 -
2.4.3 Židovské domy	- 17 -
2.4.4 Synagoga	- 19 -
2.4.5 Židovský hřbitov.....	- 20 -
2.5 Židovské náboženské obce v okolí	- 22 -
2.5.1 Chodová Planá	- 22 -
2.5.2 Mariánské Lázně	- 24 -
2.5.3 Lázně Kynžvart.....	- 25 -
3 VÝZNAMNÉ ŽIDOVSKÉ OSOBNOSTI DRMOULU.....	- 27 -
3.1 Norbert Frýd	- 27 -
3.1.1 Život.....	- 27 -
3.1.2 Dílo	- 29 -
3.1.3 Drmoul v díle Norberta Frýda	- 30 -
3.2 Issac Mayer Wise	- 31 -
4 DRMOUL DNES – POZŮSTATKY ŽIDOVSKÉ PŘÍTOMNOSTI..	- 32 -
ZÁVĚR.....	- 34 -
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	- 35 -
SEZNAM PŘÍLOH A JEJICH ZDROJE	- 37 -

RESUMÉ	- 38 -
PŘÍLOHY	- 39 -

ÚVOD

Drmoul je menší vesnice, která se nachází nedaleko Mariánských Lázní. Dříve zde bývala v rámci tohoto regionu celkem významná židovská náboženská obec, ve které působily i zajímavé židovské osobnosti. Bohužel jako jiným židovským obcím ani Drmoulu se nevyhnul nástup nacistické moci v sousedním Německu a v roce 1938 tato náboženská obec zanikla.

Práce je rozčleněna do čtyř hlavních kapitol. První kapitola je věnována stručné historii samotné obce Drmoulu a hlavním historickým milníkům.

Druhá a zároveň nejrozsáhlejší kapitola se zabývá židovským obyvatelstvem v Drmoulu od počátku židovského osídlení, vznikem židovské náboženské obce až do zániku. V kapitole je také popsána samotná obec. Dále je zde představena budova synagogy a židovský hřbitov. V kapitole jsou také zmíněny okolní náboženské obce v Mariánských Lázních, v Kynžvartu a v Chodové Plané.

Třetí kapitola představuje dvě významné židovské osobnosti, jejichž osud je spjat s Drmoulem. První a zároveň hlavní osobností, která je v kapitole popsána, je spisovatel Norbert Frýd, jehož rodina z Drmoulu pocházela. Další osobností je Issak Mayer Weis, který v Drmoulu strávil část svého dětství.

Poslední, čtvrtá kapitola ukazuje Drmoul dnes – pozůstatky židovské přítomnosti. Zde se pokusím zjistit, zda se do dnešních dní v Drmoulu zachovala nějaká židovská památka.

Cílem bakalářské práce je představit židovskou náboženskou obec v Drmoulu, její historii a význam v regionu.

Během zpracovávání tohoto tématu jsem pracovala s veškerou dostupnou literaturou, které s tématem souvisí. Hlavním zdrojem, z kterého jsem vycházela, je Encyklopedie židovských náboženských obcí.

1 HISTORIE DRMOULU

Drmoul je menší obec, která se nachází necelé čtyři kilometry od Mariánských Lázní v Západních Čechách. Tato kapitola má představit stručnou historii této obce.

Historie Drmoulu sahá až do 14. století. První zmínky o obci pocházejí z roku 1366. Tehdy byla obec ještě pod názvem Durrmaul uvedena ve spisu Zlatá bula. Jednalo se o seznam lokalit náležících k tzv. Nových Čechům Karla IV. V té době patřil Drmoul pod správu nedalekého tachovského hradu. O vliv v této lokalitě přišli tachovští až v polovině 15. století. V té době se Drmoulu zmocnil rytířský rod Frasu z nedalekého Borschengrünü. Jmenovitě se jednalo o Kašpara Frasu. Rodu Frasu náležel poté Drmoul přibližně čtyřicet let.¹

Od počátku 16. století patřil Drmoul Vilému z Obenbergu z rodu Redwitzů. Tento rod si udržel Drmoul pod správou po několik generací.² „Redwitzové dělili majetek mezi bratry, syny, další členy rodu a zase je postupně spojovali, vytvářeli další rytířské zboží.“³ Významnými pro historii Drmoulu byli Karel a Jiří, za jejichž působení soudobé prameny uvádějí zmínky o místní tvrzi. Rodu Redwitzů se tehdy podařilo získat do vlastnictví i nedalekou Skelnou Huť.⁴

V roce 1604 rozdělil další představitel tohoto rodu jménem Vít majetek Redwitzů na tři díly mezi Jana Sebastiána, Víta Verneru a Jana Kryštofa. První obdržel již zmíněnou Skelnou Huť. Druzí dva se mezi sebou podělili o pozemky Drmoulu. Protože tvrz připadla Vítovi Vernerovi,

---

¹ ÚLOVEC Jiří. *Hrady, zámky a tvrze na Chebsku*. 1. vyd. Cheb: Chebské muzeum, 1998. s. 39.

² <http://www.obecdrmol.cz/z-historie-obce/d-1573/p1=213> [9. 4. 2012]

³ Tamtéž [9. 4. 2012]

⁴ ÚLOVEC Jiří. *Hrady, zámky a tvrze na Chebsku*. 1. vyd. Cheb: Chebské muzeum, 1998. s. 39-40.

rozhodl se Jan Kryštof, že si postaví nové sídlo. Stavba byla dokončena v roce 1604 a dostala jméno Hernberg, česky Panský vrch.⁵

Je však potřeba dodat, že dříve než k onomu dělení došlo, přišel Karel koncem 16. století o část místní tvrze. Připadla pánům ze Schirndingu, kteří měli sídlo v sousedním panství v Chodové Plané. Drmoulskému rodu Redwitzů se podařilo získat tvrz nazpět až v roce 1610.⁶

O několik desetiletí později, v roce 1674, odkoupí obě části vsi rod Haimhausenů v Chodové Plané.⁷ *„Chodovoplánský rod Haimhausenů získal toto zboží poměrně levně za 95 zlatých a 150 zlatých klíčného. Od té doby patřil již celý Drmoul bavorského tajnému radovi Theodoru z Haimhausenu.“*⁸ Pod rod Haimhauserů patřil Drmoul necelá dvě staletí až do roku 1848.⁹

V první polovině 20. století byla v Drmoulu postavena jedna z budoucích dominant obce – kostel. Kostel svatého Josefa byl postaven na návsi Drmoulu v roce 1924. Byl postaven jako pamětní kaple obětem první světové války, během níž zahynulo šedesát jedna drmoulských mužů. Architektem stavby byl pan Thurner, který pocházel z Chebu. Rozhodl se pro pseudogotickou podobu kostela. Výstavbu provedl drmoulský stavitel Josef Kopitz.¹⁰

Zajímavá je také historie samotného názvu obce. Současný název obce Drmoul se začal znovu používat až od roku 1945. Název Drmoul byl obci navrácen přibližně po 450 letech. Předtím se obec objevuje v písemných pramenech pod různými názvy, například Tyrmolo, Durrmaul, Tyrmaly a Dirrmaul.¹¹ Nejvíce však asi kromě současného

---

⁵ ÚLOVEC Jiří. *Hrady, zámky a tvrze na Chebsku*. 1. vyd. Cheb: Chebské muzeum, 1998. s. 40.

⁶ ÚLOVEC Jiří. *Hrady, zámky a tvrze na Chebsku*. 1. vyd. Cheb: Chebské muzeum, 1998. s. 40.

⁷ <http://www.obecdrmol.cz/z-historie-obce/d-1573/p1=213> [9. 4. 2012]

⁸ Tamtéž, [9. 4. 2012]

⁹ Tamtéž, [9. 4. 2012]

¹⁰ <http://www.obecdrmol.cz/z-historie-obce/d-1573/p1=213> [9. 4. 2012]

¹¹ <http://www.obecdrmol.cz/z-historie-obce/d-1573/p1=213> [9. 4. 2012]

názvu obce se do povědomí lidí vžilo německé pojmenování obce Dürrmaul.

Hlavní obživou tamějšího obyvatelstva bylo zemědělství, zahradnictví a hornictví. To bylo důležitou součástí výdělku drmoulského obyvatelstva od 17. století do poloviny 18. století. V blízkosti Drmoulu byla totiž nalezena celkem významná naleziště měděné rudy a stříbra. Později lidé odcházeli za prací do nedalekých Mariánských Lázní.¹²

---

¹² <http://www.obecdrmol.cz/z-historie-obce/d-1573/p1=213> [9. 4. 2012]

2 ŽIDOVSKÁ OBEC V DRMOULU

2.1 Židovské osídlení

První židovské osídlení se nejspíše datuje do let před rokem 1594. V tomto roce byli drmouští Židé obviněni ze žhářství.¹³ „V počátcích židovského osídlení byla zdejší komunita společná s chodovoplánskou, později byla samostatná.“¹⁴

V první polovině 16. století nepřekročil počet Židů v Drmoulu dvě desítky obyvatelstva. V pramenech se objevuje první zaznamenaná židovská rodina v roce 1655.¹⁵

V roce 1683 došlo k vyhnání Židů z nedaleké Plané. Ti hledali pomoc v okolních vesnicích a městech. Někteří z nich našli domov právě v Drmoulu a tím pádem dochází k nárůstu počtu židovského obyvatelstva v Drmoulu. O století později, přesně v roce 1724, žilo již v Drmoulu sedmnáct židovských rodin. Většina z těchto Židů se živí obchodováním s různým artiklem. Jiní se zabývají řemesly, např. se zde objevují řezníci či kramáři. O pár let později, v roce 1757, je v Drmoulu zaznamenáno jen devět židovských rodin. Všechny rodiny se živí obchodováním.¹⁶

V průběhu dalších let, až do konce 18. století, dochází neustále k nárůstu počtu židovského obyvatelstva v Drmoulu. Z tohoto období se již dochovaly seznamy se jmény těchto Židů. Drmouští Židé vystupují z anonymity. Ke konkrétnímu jménu, je zapsáno i povolání, které daná osoba vykonávala. U některých osob je zaznamenáno i to, zda byla ona

---

¹³ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 2.

¹⁴ ŠVANDRLÍK Richad. *Historie Židů v Mariánských Lázních*. 1. vyd. Mariánské Lázně: Svatopluk Richter – ART GALLERY NATALY a Městské muzeum Mariánské Lázně, 2005. s. 58.

¹⁵ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 2.

¹⁶ Tamtéž, s.2.

osoba svobodná nebo žila v manželském svazku. Dále je u většiny osob v seznamech uveden věk, jména dětí, manželky popřípadě manžela, místo výkonu práce.

V písemných záznamech z roku 1786 je zmíněno 26 manželských párů. Jmenovitě to byl Abraham Jachim, který byl ženatý, bezdětný a měl bratra Enocha, se kterým vedl obchod se zbožím. Dále Abraham Löwl, ženatý obchodník, který měl tři syny. Benjamin Israel, rovněž ženatý a měl jednoho syna. Obchodoval s ovčí kůží. Berl Isak měl tři syny, živil si obchodem s knihami a byl rovněž ženatý. David Joseph žil s manželkou a všichni jeho synové již byli ženatí. Živil se rovněž obchodem s kůží. Gerson Joseph byl synem Davida Josepha. Na rozdíl od otce se živil obchodem se střížním zbožím a byl řezníkem. Heli Baroch se živil jako trafikant, měl manželku a tři syny. Hierschl David, další syn Davida Josepha, taktéž ženatý a měl tři syny. Jeho obživou byl obchod s koloniálním zbožím. Hirschl Löbl, bezdětný ženatý řezník. Hönnig Oser, ženatý. Jeden syn s ním žil v Drmoulu a ostatní dva žili mimo Drmoul. Byl pekařem. Isak Aron, ženatý za Saru, byl výrobcem vitriolu a kamence. Israel Löbl, ženatý a bez synů. Jachim Wolf byl sběračem hadrů, ženatý a taktéž bez synů. Joseph David, další ze synů Davida Josepha, byl ženatý vinopalník a měl dva syny. Löbl Aron obchodoval s kůží a železem, měl manželku a tři syny. Löbl Berl, ženatý a dva syny. Löbl Osser, ženatý obchodník se čtyřmi syny, z nichž jeden sloužil mimo Drmoul. Löbl Salomon, ženatý řezník, měl tři syny. Markus Wolf byl ženatým obchodníkem s bavlnou. Mayer Salomon, ženatý obchodník s dvěma syny. Moyses Simon, bezdětný ženatý obchodník. Nathan Hirschl, rovněž obchodník, měl tři syny. Scheya Abraham, obchodník s hadry, který vychoval dva syny spolu s manželkou. Simon Löbl, ženatý, měl dva syny a ženu. A jako poslední Mayer Löbl, který vlastnil v Drmoulu polovinu domu, ale žil v Klatovech.¹⁷

---

¹⁷ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIA ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 3.

Z roku 1793 je dle písemných pramenů v obci 29-30 rodin čítající 160 jedinců. Hennoch Bitner, ženatý a bezdětný obchodník. Josaias Doctor, zdejší lékař a obchodník. Měl čtyři syny. Isak Eissenberger, obchodník se čtyřmi dětmi. Moises Epstein, také obchodník se třemi dětmi. Juda Fleischner, obchodník, který měl dokonce šest dětí. Hirschmann Freidenberg, ženatý obchodník, jenž měl tři dcery. Löw Freidenberger, vdovec, který měl pět synů. Joachim Gassner, obchodník, měl dvě dcery. Juda Goldscheider měl jen jednu dceru. Nathan Hoffmann byl podomním obchodníkem a měl šest dětí. Benjamin Jaidlas, obchodník s pěti dětmi. Joachim Kochoretz byl učitelem a měl dva syny. Ester Königstein byla vdovou. Živila se jako obchodnice a měla pět dětí. Israel Lauscher, ženatý obchodník vychovával jednoho chlapce. Osias Lauscher, obchodník, měl pět dětí. Abraham Leittner, obchodník s jedním synem. Abraham Löwenbeim, rovněž obchodník. David Mayer, žil jako trafikant v Klatovech, popřípadě byl pekařem v Chodové Plané. Gottlob Mayer, který měl dva syny (Josepha a Michla) a jednu dceru. Jeho povolání není známo. Joseph Mayer, mající dva syny, povolání neznámé. Nepthali Maier, který měl tři ženaté syny. Simon Steiner, mající jednoho syna a tři dcery. Povoláním nejspíše draslař. Samuel Stern, který příslušel do obce Tisová u Tachova. Měl jednu dceru a jednoho syna. Povoláním obchodník. Jonas Strauss, který měl šest dětí a pracoval jako obchodník. Žil v Kynžvartu. Markus Weiss, vdovec. Měl dvě děti, obchodník. Juda Bechin, který měl pět dětí a byl také obchodníkem. Barbara Höfnering, vdova, nemající již svobodných dětí.¹⁸

V seznamech jsou uvedeni také Židé, kteří jsou trvale přihlášení v Drmoulu, ale zdržují se v jiných městech, například v Praze, Nýrsku nebo Klatovech.

V seznamech jsou uvedeny tyto osoby. Abraham Hönigstein, svobodný student ješivy. Žil v České Lípě. Anna Maria Hönigstein,

---

¹⁸ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 4.

svobodná, bez rodiny, služebná u trafikanta v Krásném Lesu. Moises Levit, svobodný, mající šest dětí, žijící v Nýrsku. Povoláním rabín. Izrael Löwenbeit, ženatý, bydlící s rodinou v Klatovech. Levi Mayer, mající pět dětí, pracující jako trafikant v Klatovech.¹⁹

Písemné prameny z roku 1794 nám dávají informace o drmoulských Židech, kteří žili v Praze. Jmenovitě to byly tyto osoby. Eva Löblin, rozvedená, mající dvě děti, živící se povoláním vetešnice. Rebeka Löblin, vdaná, sloužící u obchodníka s krajkami.²⁰

2.2 Privilegia

Během let získávali drmouští Židé postupně různá privilegia. Významným rokem v tomto směru je rok 1727. V tomto roce byla konečně uznána písemnou formou náboženská práva drmoulských Židů. Také však byly staveny jejich povinnosti vůči vrchnosti. V témže roce byla potvrzena privilegia Židů z Drmoulu a Chodové Plané hrabětem Ferdinandem von Kupfenwaldem, která dříve ustanovil hrabě Franz Ferdinand von Haimhausen.²¹

V 1767 obdrželi Židé v Drmoulu společně s Židy v Chodové Plané další privilegia. Ta jim udělil Sigismund von Haimhausen. Kromě privilegií byly také pro Drmoul určeny poplatky, které měly být odváděny vrchnosti. ty byly následující: „za synagogu 1 zlatý 30 krejcarů, za každý obytný dům 7-8 zlatých, za rabína 1 zlatý, za kantora 30 krejcarů, novoroční poplatek 3 zlaté.”²² Nově byly stanoveny poplatky za pohřby na hřbitově.

---

¹⁹ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 5.

²⁰ Tamtéž, s. 5.

²¹ Tamtéž, s. 7.

²² Tamtéž, s. 7.

V roce 1843 obdrželi drmoulští Židé od vrchnosti právo na vlastního rabína.²³

2.3 Židovská náboženská obec

Židovská náboženská obec byla v Drmoulu ustanovena v 17. století. Fungovala až do roku 1938, kdy Drmoul jako sudetské území, připadl k nacistickému Německu. „*Politický, hospodářský a kulturní útlak české menšiny byl doprovázen i její celkovou degradací. Ta se projevila nejen v celém nacisticky řízeném a později přidělovém válečném hospodářství, ale i v konfiskaci...židovského majetku do německých rukou.*”²⁴ Po druhé světové válce již nebyla obnovena. Na konci 19. století patřili k drmoulské náboženské obci také některé okolní vesnice. Byli to například Malá Hleďsebe, Velká Hleďsebe a Zadní Chodov. Představenými židovské náboženské obce byli například Hermann Hofmann, Ignaz Fleischner, Markus Kohorn nebo Sigmund Doktor.²⁵

2.4 Život v náboženské obci

2.4.1 Rabíni

Prvním rabínem, který působil v Drmoulu a o němž hovoří záznamy z roku 1784, byl rabín jménem Abraham. Po něm zde v letech 1787-1790 sloužil bohoslužby rabín Lewi b. Šimon Hainsfurth. V roce 1843 ustanovil hrabě Haimhausen právo Drmoulu na vlastního rabína. Od konce 19.

---

²³ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 7.

²⁴ KURAL Václav, RADVANOVSKÝ Zdeněk a kol. „Sudety” pod hákovým křížem. 1. vyd. Ústí nad Labem: albis international, 2002. s. 175.

²⁵ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 7.

století do zániku židovské náboženské obce nepůsobil v Drmoulu žádný místní rabín. Dojížděli sem rabíni z Chodové Plané. Posledním rabínem, o němž hovoří záznamy, byl Alfred Schapirnik. Ten do Drmoulu dojížděl z Chodové Plané v letech 1932-1934.²⁶

Židé sídlící v Drmoulu se věnovali různým druhům povolání. Nejčastěji provozovali obchodní činnost, někteří si však za zdroj obživy vybrali nějakou řemeslnou práci.

Mezi řemesla, která drmoulští Židé provozovali, patří: vinopalnictví, optika, trafikantství, soukenictví, draslařství, pekařství, sklenářství, chemie, lékařství a knihařství.²⁷

V drmoulské obci žili dva vinopalníci, kteří jsou uvedeni v písemných pramenech z let 1767 a 1786 (konkrétně se jedná o Josepha Davida, který pracoval i jako draslař). Vinopalníci museli každoročně odvádět vrchnosti naturálie ve víně.²⁸

V první polovině 19. století začali v Drmoulu působit i lékaři. První lékař se jmenoval Leo Issac Weis, který z Drmoulu dojížděl do Mariánských Lázní. Mezi další lékaře, kteří se objevují v drmoulských záznamem, patří například David Maier (v letech 1844-1846) nebo Lazar Hermann Löwy (v letech 1848-1849).²⁹

2.4.2 Židovská škola

---

²⁶ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 8.

²⁷ Tamtéž, s. 12-13.

²⁸ Tamtéž, s. 9.

²⁹ Tamtéž, s. 13.

Židé v Drmoulu měli vlastní židovskou školu. Budova školy byla postavena v roce 1861. V téže roce se zde začalo také vyučovat. Škola přestala fungovat v roce 1938. V období mezitím byla škola několikrát zavřena. Například v roce 1870 navštěvovalo školu dvacet sedm žáků.³⁰ Budova školy byla postavena ze dřeva. K vyučování sloužila jediná třída, kterou navštěvovali děti ve věku osm až dvanáct let. Židovské děti se učili náboženství, hebrejský jazyk a písmo, počítání či zeměpis Čech.³¹

Vyučující se dělili na kantory a učitele. Docházelo ale i k tomu, že jeden vyučující zastával obě funkce. Učiteli, kteří působili na židovské škole v Drmoulu, byli jmenovitě: Simon Friedenthal (v roce 1882), Heinrich b. Jakob Löbl (v letech 1884-1886), Leopold b. Moses Löwy (v letech 1892-1893), Joachim Katz (v letech 1894-1897), Ignaz Heilbrunn (v roce 1898), Bernard Engl (v roce 1900), I. Lampel (v roce 1903), Samuel Friedl (v letech 1903-1908), Adolf Neu (v letech 1910-1911), Hermann Gebl (v letech 1912-1914) a Jakob Ziegler (v letech 1915-1916). Kantoři byli následující: Simon Friedenthal (v roce 1882), Eduard Weis (v letech 1882-1883), Heinrich Löbl (v letech 1883-1888), Joachim Katz (v letech 1894-1907), Ignaz Heilbrunn (v roce 1898), Bernard Engl (v roce 1900), Simon Lampl (1902), Samuel Friedl (v letech 1903-1908), Adolf Neu (v letech 1910-1911), Hermann Gelb (v letech 1912-1914) a Jakob Ziegler (v letech 1915-1918 a v roce 1925).³²

2.4.3 Židovské domy

Židovské rodiny, které se v Drmoulu usídlily, se soustředily především do domů kolem návsi. Podle některých písemných pramenů původně sídlila židovská obec v blízkosti židovského hřbitova a později se

---

³⁰ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul., s. 12.

³¹ FRÝD Norbert. *Vzorek bez ceny a pan biskup*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. s. 6.

³² FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 9-10.

přemístila.³³ Od roku 1786 už byly dozajista všechny domy ustáleny v prostoru návsi. Celkem zde bylo sedm židovských domů, které byly postaveny v řadě za sebou. Jen dva domy jsou od ostatních odříznuty a to ve vzdálenosti cca šedesáti metrů. Další dva domy byly postaveny mimo areál návsi a to na západním konci vsi.³⁴

V průběhu času se měnil počet židovských domů v obci. Roku 1767 je dvanáct židovských domů v židovském vlastnictví. Roku 1793 tyto poměry přetrvávají, ale alespoň jedna židovská rodina bydlí v nájmu u křesťanských sousedů. Roku 1837 je z celkového počtu devadesáti domů třináct domů židovských. O rok později je již dvacet parcel v židovském vlastnictví. Podle písemných pramenů z roku 1859 vlastnili drmoušští Židé devatenáct parcel.³⁵

Roku 1838 byla všem původním domům, které byly postaveny ze dřeva a byly menšího rozměru, přidělena parcelní čísla. Původní prostor návsi byl obohacen o zděnou synagogu. Zajímavostí je, že k židovským stavbám uvnitř Drmoulu nepatřily žádné hospodářské stavení. Po roce 1997 už dochází k postupné menší modernizaci a všechny domky, které se do tohoto roku dochovaly, jsou již zděné.³⁶

V roce 1861 byl postaven obecní, neboli rabínský dům, který stavebně navazoval na již postavenou synagogu. V prostoru domu se nacházel byt pro učitele a židovská škola. V roce 1872 obecní dům vyhořel a zároveň s ním shořel i archiv, který byl v budově situován. Postupem času byly ohořelé trosky obecního domu obnoveny a částečně rozšířeny. Spolu se synagogou vytvářel obecní dům čtvercový půdorys. Spojením těchto dvou budov, vzniklo uprostřed nádvoří. V jednom z rohů

---

³³ Tamtéž, s. 13.

³⁴ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIA ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 14.

³⁵ Tamtéž, s. 15.

³⁶ Tamtéž, s. 14-15.

nádvoří stála dřevěná bouda, která sloužila k účelům rituální porážky. V roce 1981 byl obecní dům zbořen.³⁷

2.4.4 Synagoga

Synagoga byla nejvýznamnější židovskou stavbou v Drmoulu. Než byla synagoga vůbec postavena, byla drmoulským Židům k dispozici pouze modlitebna, o jejíž existenci se můžeme dočíst v písemných pramenech z roku 1724.³⁸

Budova synagogy byla postavena v letech 1800-1801. V roce 1801 byla také slavnostně vysvěcena.³⁹ Od této chvíle měli tedy drmoulští Židé k dispozici svůj svatostánek pro bohoslužby. V tom byli daleko před křesťanskými obyvateli Drmoulu, kteří se vlastního kostela dočkali až v 1. polovině 20. století.

Synagoga se nacházela na parcele s číslem 64. Jejím vlastníkem byla židovská náboženská obec. Na synagogu navazoval sousední židovský obecní dům. Obě stavby byly zděné. V roce 1901 byla synagoga poprvé od svého postavení opravována. Střecha byla pokryta nově břidlicovou krytinou.⁴⁰

Synagoga byla postavena v barokním stylu. Zaklenutá okna byla řešena v půlkruhovém stylu. Vnitřek synagogy byl rozdělen na mužskou předsíň, hlavní sál a ženskou galerii. Mužská předsíň měla rozměry 7,9 X 2,9 metrů. Do předsíně se dalo vstoupit z chodby vedlejšího obecního

---

³⁷ Tamtéž, s. 32.

³⁸ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 32.

³⁹ Tamtéž, s. 32.

⁴⁰ Tamtéž, s. 32.

domu. Na předsíni se rozprostírala ženská galerie. Ta byla přibližně stejných rozměrů jako mužská předsíň. Vstup do galerie byl rovněž umožněn s vedlejšího obecního domu. Největší místnost synagogy, hlavní sál, se rozprostíral na rozloze 9,2 X 7,9 metrů. Strop byl kopulovitě klenutí a zdobený. Uprostřed sálu se nacházela vyvýšená bima, která byla obdélníkového půdorysu. Kolem byly rozmístěny kovové svícny. Ani v této synagoze nechyběl dřevěný aron ha-kodeš, který byl velmi bohatě řezbářsky ozdoben.⁴¹

V roce 1924 byl v sousedství synagogy postaven menší křesťanský kostel svatého Josefa.⁴² Výstavba kostela téměř vedle synagogy je jistě velmi neobvyklá.

Synagoga plnila svůj význam až do roku 1938, kdy byla 10. listopadu vypálena a zbořena nacisty. Po konci druhé světové války byla na původní parcele synagogy postavena hasičská zbrojnice. Z původní synagogy se dochovala pouze podlaha hlavního sálu.⁴³

2.4.5 Židovský hřbitov

Pro založení židovského hřbitova v Drmoulu bylo vybráno místo ve vzdáleném lese na Panském vrchu přibližně jeden a půl kilometrů za vesnicí.

Přesná doba vzniku židovského hřbitova není známa. V písemných pramenech je poprvé doložen v roce 1676.⁴⁴ Je ale pravděpodobné, že

---

⁴¹ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 32-33.

⁴² Tamtéž, s. 33.

⁴³ Tamtéž, s. 33.

⁴⁴ ROZKOŠNÁ Blanka, JAKUBEC Pavel. *Židovské památky Čech. Historie a památky židovského osídlení Čech*. 1. vyd. Brno: ERA group s.r.o., 2004. s. 128.

hřbitov již před tímto rokem nějakou dobu existoval. Ukazuje na to i nejstarší dochovaný náhrobek, který pochází z roku 1673.⁴⁵

V 19. století se židovský hřbitov rozléhal na ploše 1403 m². Podléhal pod správu židovské náboženské obce.⁴⁶ V letech 1863-1938 v Drmoulu existovalo Pohřební bratrstvo chevra kadiša.⁴⁷ V roce 1938 byl náhrobky a hroby poničeny nacisty. Místo aby po konci druhé světové války došlo k obnovení rozbouraného života, byly náhrobní kameny využívány ke stavbě nových obydlí. Následkem toho židovský hřbitov postupně zarostl stromy.⁴⁸

V současné době se židovský hřbitov rozléhá na ploše 1511m².⁴⁹ Nejstarší náhrobky se nacházejí v pravém horním rohu, nejnovější jsou situovány v přední části hřbitova. Náhrobky jsou barokního a klasicistního typu, často se na nich objevují prvky lidového umění.⁵⁰

Jedním z náhrobků na drmoulském židovském hřbitově, který se dochoval do dnešní doby, je náhrobek Michla Elkische. Pocházel z Gdaňsku. Kvůli vážné nemoci srdce, se rozhodl vycestovat do tehdy již věhlasných Mariánských Lázní. Léčba však nebyla úspěšná a Michl Elkich své nemoci podlehl. Pohřben byl na drmoulské hřbitově 21. července v roce 1846.⁵¹ Při podrobnější prohlídce hřbitova je tento náhrobek nepřehlédnutelný kvůli obrazci rukou, který je vyobrazen v horní části náhrobku. Nápis na jeho náhrobním kameni zní takto:

„Koruna kněžství

---

⁴⁵ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 34.

⁴⁶ Tamtéž, s. 34.

⁴⁷ ŠVANDRLÍK Richad. *Historie Židů v Mariánských Lázních*. 1. vyd. Mariánské Lázně: Svatopluk Richter – ART GALLERY NATALY a Městské muzeum Mariánské Lázně, 2005. s. 59.

⁴⁸ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 34.

⁴⁹ VEČEŘOVÁ Petra. *Navštivte... Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 1. vyd. Český Těšín: Olympia, a.s. s. 98.

⁵⁰ FIEDLER Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1992. s. 63.

⁵¹ STEINOVÁ Iva. *Náhrobky a osudy: Michl Elkich, pohřbený v Drmoulu. Roš Chodeš*, 2001, roč. 63, č. 12. s. 16.

Zde je uložen

přímý muž, pan Jechiel

Michl, syn pana Jissaracha

Bera ha-kohena, z Gdaňsku, narodil se

24. tamuzu 561 a zemřel

dne 25. tamuzu a byl pohřben

třetího dne 27.

téhož měsíce 606 podle malého počtu.

Jeho památka nadobro a na věčnost

nechť zůstane. Jeho duše nechť spočine

ve svazku živých.⁵²

2.5 Židovské náboženské obce v okolí

V oblasti Mariánských Lázní a okolí bylo několik židovských náboženských obcí. Nejvýznamnějšími byly obce v Mariánských Lázních, Chodové Plané, Kynžvartu, Drmoulu a Úbočí. Bylo zde ještě několik náboženských obcí, ale již ne tak velkého významu.

2.5.1 Chodová Planá

---

⁵² STEINOVÁ Iva. Náhrobky a osudy: Michl Elkish, pohřbený v Drmoulu. *Roš Chodeš*, 2001, roč. 63, č. 12. s. 16.

Počátek židovského usazování v Chodové Plané se datuje do roku 1570. Z tohoto roku pochází písemný pramen, který uvádí, že v Chodové Plané žilo pět židovských občanů.⁵³ Náboženská obec zde vznikla v letech 1668-1680. V té době se do Chodové Plané přistěhovalo přibližně deset židovských rodin ze sousední Plané, odkud byly vyhnány.⁵⁴

V roce 1767 sídlilo v Chodové Plané třicet dva židovských rodin. Téměř o sto let později to bylo již padesát pět židovských rodin. Tento počet rodin byl nejvyšší za celou historii této židovské obce. Poté se počty židovského obyvatelstva pouze snižovaly.⁵⁵

Chodová Planá patřila po dlouhou dobu rodu Haimhausenů. Mezi židovskou obcí a tímto rodem panovaly dobré vztahy, o čemž svědčí například založení fondu pro chudé židovské členy obce, což se odehrálo v roce 1861. Židovská náboženská obec v Chodové Plané zanikla jako ostatní okolní obce v roce 1938.⁵⁶

Židé se v Chodové Plané usidlovali v Židovské uličce v centru města. V této ulici byla postavena také synagoga, která byla vybudována v letech 1757-1759. Synagoga byla navržena v barokním stylu, měla obdélníkový půdorys, hlavní sál měl rozměry 12 x 10 metrů. V roce 1938 museli Židé synagogu opustit. Poté byla synagoga využívána nacisty jako stáj. Definitivně srovnaná se zemí byla roku 1962.⁵⁷

V Chodové Plané se rovněž nacházely dva židovské hřbitovy. Podle jejich stáří byl jeden nazýván Starým a druhý Novým. První zmínky o Starém hřbitově se datují do 1. poloviny 18. století. Předpokládá se však, že se zde hřbitov mohl nacházet již v 15. století. Do dnešní doby se

---

⁵³ ŠVANDRLÍK Richad. *Historie Židů v Mariánských Lázních*. 1. vyd. Mariánské Lázně: Svatopluk Richter – ART GALLERY NATALY a Městské muzeum Mariánské Lázně, 2005. s. 62.

⁵⁴ VEČEŘOVÁ Petra. *Navštivte... Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 1. vyd. Český Těšín: Olympia, a.s., 2009. s. 103.

⁵⁵ ŠVANDRLÍK Richad. *Historie Židů v Mariánských Lázních*. 1. vyd. Mariánské Lázně: Svatopluk Richter – ART GALLERY NATALY a Městské muzeum Mariánské Lázně, 2005. s. 67-68.

⁵⁶ Tamtéž, s. 64.

⁵⁷ Tamtéž, s. 68.

zde dochovalo asi sto náhrobků. Na Novém hřbitově se začalo pohřbívat v roce 1890. V současnosti se zde nachází asi sto padesát náhrobků.⁵⁸

2.5.2 Mariánské Lázně

V Mariánských Lázních se začalo židovské obyvatelstvo usazovat o něco později než v Drmoulu a Chodové Plané. Bylo to zapříčiněno tím, že zde nebylo povoleno Židům bydlet.⁵⁹ Židovská náboženská obec zde vznikla v roce 1875.⁶⁰ Židovské obyvatelstvo se ve městě rychle navyšovalo. Stěhovali se sem Židé z okolních vesnic, ale také Židé z ciziny. Ti sem povětšinou přijížděli za lázeňským pobytem a nakonec si Mariánské Lázně tak oblíbili, že zde zůstali natrvalo.⁶¹ Do města přijíždělo také mnoho židovských hostů, například Franz Kafka nebo rabín Áron Rokach. V Mariánských Lázních vznikl v 1. polovině 19. století židovský špitál.⁶² V roce 1938 zaniká židovská náboženská obec.⁶³ Po konci druhé světové války se uskutečnil pokus o znovuoobnovení obce. K tomu došlo 11. září 1945. Tento pokus o obnovu neměl však dlouhého trvání, neboť v roce 1948 byla náboženská obec zrušena a definitivně zanikla.⁶⁴

Synagoga v Mariánských Lázních, která byla postavená mezi lety 1883-1884, stála na Hlavní třídě v Mariánských Lázních. Architekt E. Stern ji navrhl v eklektickém slohu. I tato synagoga byla v roce 1938, během tzv. křišťálové noci, zapálena nacisty a později byla zbořena.⁶⁵

---

⁵⁸ VEČEŘOVÁ Petra. *Navštivte...Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 1. vyd. Český Těšín: Olympia, a.s.. 2009. s. 103-104.

⁵⁹ VEČEŘOVÁ Petra. *Navštivte...Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 1. vyd. Český Těšín: Olympia, a.s.. 2009. s. 115.

⁶⁰ FIEDLER Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1992. s. 103.

⁶¹ ŠVANDRLÍK Richad. *Historie Židů v Mariánských Lázních*. 1. vyd. Mariánské Lázně: Svatopluk Richter – ART GALLERY NATALY a Městské muzeum Mariánské Lázně, 2005. s. 16.

⁶² Tamtéž, s. 10.

⁶³ Tamtéž, s. 33.

⁶⁴ Tamtéž, s. 45-46.

⁶⁵ VEČEŘOVÁ Petra. *Navštivte...Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 1. vyd. Český Těšín: Olympia, a.s.. 2009. s. 115.

Židovský hřbitov v Mariánských Lázních byl založen v roce 1875. V letech 1942-1945 byl zničen nacisty a většina náhrobků byla ze hřbitova odvezena. V současné době se na hřbitově nachází asi osmdesát náhrobků. Na tomto hřbitově byli pohřbíváni, jak obyvatelé Mariánských Lázní, tak i lázeňští hosté. Je zde pohřben například filozof Theodor Lessing, který byl v Mariánských Lázních v roce 1933 zavražděn.⁶⁶

2.5.3 Lázně Kynžvart

V Lázních Kynžvart se začali Židé pravděpodobně usazovat začátkem 15. století. V roce 1930 sem přibyli Židé, kteří byli vyhnáni z Chebu. V 17. století, v průběhu třicetileté války, židovské osídlení téměř zaniklo.⁶⁷ Počet židovského obyvatelstva začal poté stoupat v 1. polovině 18. století. To bylo zapříčiněno tzv. translokačním reskriptem, podle kterého se měli Židé z vesnic přesídlit do uzavřených ghatt ve městech.⁶⁸ Kynžvartské ghetto se nacházelo kousek od náměstí.⁶⁹ Kynžvartská židovská náboženská obec zanikla roku 1925.⁷⁰

V Lázních Kynžvart působilo několik významných židovských osobností. Traduje se, že se zde údajně narodil David ben Abraham Oppenheimer. Dalším významným rodákem byl rabín David Löwy. Ten kladl důraz především na uchovávání židovských tradic a snahu o výchovu mladých Židů.⁷¹

---

⁶⁶ VEČEŘOVÁ Petra. *Navštivte...Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 1. vyd. Český Těšín: Olympia, a.s.. 2009. s. 116.

⁶⁷ Tamtéž, s. 112.

⁶⁸ ŠVANDRLÍK Richad. *Historie Židů v Mariánských Lázních*. 1. vyd. Mariánské Lázně: Svatopluk Richter – ART GALLERY NATALY a Městské muzeum Mariánské Lázně, 2005. s. 72.

⁶⁹ VEČEŘOVÁ Petra. *Navštivte...Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 1. vyd. Český Těšín: Olympia, a.s.. 2009. s. s. 112.

⁷⁰ ŠVANDRLÍK Richad. *Historie Židů v Mariánských Lázních*. 1. vyd. Mariánské Lázně: Svatopluk Richter – ART GALLERY NATALY a Městské muzeum Mariánské Lázně, 2005. s. 79.

⁷¹ Tamtéž, s. 74-75.

První synagoga, která se v Kynžvartu nacházela, je v písemných pramenech zmiňována v roce 1608. Později však zanikla. V roce 1764 byla postavena druhá synagoga na náměstí tamějšího ghetta. V roce 1938 byla vypálena nacisty.⁷²

Židovský hřbitov byl založen nejspíše na počátku 15. století. Hřbitov byl oplocen vysokou kamennou zdí, stejně jako hřbitov v Drmoulu. Jako ostatní židovské hřbitovy v okolí byl i tento hřbitov později zdevastován nacisty. Náhrobky byly ze hřbitova odneseny a využity za účelem stavby chodníků.⁷³

---

⁷² VEČEŘOVÁ Petra. *Navštivte...Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 1. vyd. Český Těšín: Olympia, a.s.. 2009. s. 113.

⁷³ ŠVANDRLÍK Richad. *Historie Židů v Mariánských Lázních*. 1. vyd. Mariánské Lázně: Svatopluk Richter – ART GALLERY NATALY a Městské muzeum Mariánské Lázně, 2005. s. 79.

3 VÝZNAMNÉ ŽIDOVSKÉ OSOBNOSTI DRMOULU

Tato kapitola je věnovaná především osobnosti Norberta Frýda, jehož rodina po generace v Drmoulu žila. Sám Norbert Frýd v Drmoulu nikdy nebydlel, ale toto prostředí mu bylo dobře známo a ve vzpomínkách se k němu často vracel. Že osobnost spisovatele Norberta Frýda k Drmoulu patří, dokazuje i to, že zde byla před několika lety odhalena jeho pamětní deska. Další osobností, která je v této kapitole zmíněná je Issac Mayer Wise.

3.1 Norbert Frýd

3.1.1 Život

Norbert Frýd se narodil 21. dubna roku 1913 rodičům Kláře a Alfrédovi Friedovým v Českých Budějovicích.⁷⁴ Po úspěšném odmaturování v roce 1932 opustil Norbert Frýd rodné České Budějovice a začal studovat v Praze práva.⁷⁵ Sám Norbert Frýd na toto období života vzpomíná takto: „*Nádhera ovšem vrcholila začátkem října. Došlo na dávno vysněné stěhování do Prahy, zápis akademického občana na právech, start bláznivého pokusu žít se jenom literaturou.*”⁷⁶ Studium právnické fakulty ukončil v roce 1939.⁷⁷ V tomto období se začal také více věnovat spisovatelské činnosti. Svě první články publikoval v Haló novinách.⁷⁸ Přivydělával si také tvořením reklamních textů.⁷⁹ Po dokončení studia práv pokračoval dalším studiem, tentokrát filozofií.⁸⁰

---

⁷⁴ FRÝD Norbert. *Hedvábné starosti*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1976. s. 233.

⁷⁵ FRÝD Norbert. *Lahvová pošta*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971. s. 5.

⁷⁶ FRÝD Norbert. *Hedvábné starosti*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1976. s. 306.

⁷⁷ FRÝD Norbert. *Krabice živých*. 10. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 441.

⁷⁸ Tamtéž, s. 32.

⁷⁹ Tamtéž, s. 39.

⁸⁰ Tamtéž, s. 65.

V tomto období nastává také zlom v jeho osobním životě a bere si za manželku Helenu Katzovou.⁸¹

Další a tentokrátě vůbec příjemný obrat v životě, souvisí s vypuknutím druhé světové války a všude přítomným antisemitismem. Norbert Frýd musel opustit práci ve filmové společnosti. Nesměl publikovat pod svým jménem, proto psal pod pseudonymem Emil Junek.⁸² Ani Norbertu Frýdovi se nevyhnuly nacistické transporty do koncentračních táborů. Nejprve byl transportován do Terezína. Zde se Norbert Frýd zapojoval do kulturního života v ghettu, například režíroval divadelní hru Ester. Poté byl transportován do Osvětimi a na konci války do německého Dachau.⁸³ Vzpomínky na toto období popsal později Norbert Frýd v knize Lahvové starosti. Některé vlastní příhody z pobytu v koncentračních táborech vylíčil také na osudech postav v další vydané knize nazvané Krabice živých. Během války bohužel umírají všichni jeho nejbližší, jeho bratr Jan, otec, manželka i dítě.⁸⁴

Po válce svědčil Norbert Frýd v procesu proti vedoucím nacistům koncentračního tábora Dachau. Poté se vrací ke své spisovatelské činnosti a začíná působit v diplomatických službách.⁸⁵ Také cestování věnoval hodně svého času. Cestoval například do Maďarska, Guatemaly, Jugoslávie, Spojených států amerických, Brazílie a Velké Británie. Byl jmenován delegátem UNESCO.⁸⁶ Norbert Frýd umírá 17. března v roce 1976.⁸⁷

---

⁸¹ FRÝD Norbert. *Lahvová pošta*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971. s. 149.

⁸² Tamtéž, s. 14.

⁸³ ČERNÁ Zdeňka. *Norbert Frýd*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973. s. 14.

⁸⁴ FRÝD Norbert. *Krabice živých*. 10. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 441-442.

⁸⁵ Tamtéž, s. 442.

⁸⁶ ČERNÁ Zdeňka. *Norbert Frýd*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973. s. 14.

⁸⁷ FRÝD Norbert. *Krabice živých*. 10. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985. s. 444.

3.1.2 Dílo

Norbert Frýd byl především spisovatelem prozaistické literatury. Základním jmenovatelem těchto knih je většinou snaha čerpat z vlastních zážitků a zkušeností (například z cest, období druhé světové války). Mezi tyto knihy patří například: Kat nepočká, Krabice živých, Studna supů, S pimprlaty do Kalkaty, Ztracená stuha nebo Živá socha. Norbert Frýd sepsal také sbírku pohádek s názvem Pusťte basu do rozhlasu. Básně sepsané Norbertem Frýdem byly vydané například ve sbírce Bratr Jan.

Zvláštní kapitolou tvorby Norberta Frýda je jakási rodinná kronika, vyprávějící o předcích autora i o něm samotném, která byla vydaná postupně ve třech svazcích. Jsou to: Vzorek bez ceny a pan biskup, Hedvábné starosti a Lahvová pošta.

V první knize vychází autor především z pamětí, které sepsal jeho dědeček Emanuel Maier. Právě on byl posledním z generace Maierů, kteří žili v Drmoulu. On sám prožil většinu svého života v Drmoulu.

Druhá sbírka rodinné kroniky, nazvaná Hedvábné starosti, vychází především z pamětí autorova otce Alfréda Frieda. Kniha začíná popisem svatby rodičů Norberta Frýda, jejich prvními společnými kroky v podnikání. V této knize už Norbert Frýd čerpá také z vlastních vzpomínek. Vzpomíná za školní léta, na kamarády a jejich společné výlety. Norbert Frýd v tomto díle vzpomíná na to, jak byl obyvatelstvem vnímán rostoucí vliv nacistů v sousedním Německu. Sbíрка Hedvábné starosti končí stěhováním autora do Prahy, kde nastupuje ke studiu vysoké školy.

Poslední, třetí sbírka popisuje sžívání se s Prahou, studium i svatbu Norberta Frýda. Smutnou kapitolou této knihy je také autora velmi osobní zpověď z období druhé světové války.

3.1.3 Drmoul v díle Norberta Frýda

Jak již bylo zmíněno, je knihou, ve které Norbert Frýd popisuje života drmoulského obyvatelstva, sbírka s názvem Vzorek bez ceny a pan biskup. Název díla zvolil autor podle rodinných přezdivek svého dědečka a otce. Norbert Frýd totiž při psaní této publikace vycházel ze sepsaných pamětí těchto dvou mužů. Tato podkapitola se věnuje pouze pamětem autorova dědečka. Kniha Vzorek bez ceny a pan biskup byla vydaná v roce 1966.

Paměti Emanuela Maiera jsou svým způsobem jedinečné, protože jeho výpověď o vlastním životě čtenářům nenáročně přibližuje také způsob života v Drmoulu z období přelomu 19. a 20. století.

Paměti Emanuela Maiera začínají vzpomínkou na školní léta v drmoulské židovské škole. Díky tomu víme, že se vyučovalo každý den v týdnu kromě soboty a židovských svátků. Za studium se platilo školné. V době Emanuela Maiera činilo dvacet pět krejcarů týdně.⁸⁸

V knize je také celkem rozsáhle popsáno, jak probíhali v Drmoulu oslavy židovských svátků. Například se poslední den svátku sukot v Drmoulu tradičně konala taneční zábava. Na zábavu se scházeli i Židé z okolních vesnic.⁸⁹

Také soboty vypadaly jinak než všední dny. *„Krámek býval do nedělního rána zamčený, nebylo ovšem nikdy zcela možné odmítnout vstup křesťanskému zákazníkovi, který přišel zadem a naříkal, že mu zrovna došly sirky. V takovém případě ho někdo doprovodil za pult a řekl mu, kde co je, aby si sám vzal zboží a zaplatil příště. V sobotu ráno byla na programu káva, kousek buchty štrojzelkúchn, pak dlouhá bohoslužba v templu s čtením z tóry.“*⁹⁰

---

⁸⁸ FRÝD Norbert. *Vzorek bez ceny a pan biskup*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. s. 6-7.

⁸⁹ Tamtéž, s. 32.

⁹⁰ Tamtéž, s. 24.

V knize *Vzorek bez ceny a Pan biskup* je také popsáno, jak přibližně vypadaly vnitřní prostory drmoulské synagogy. Dále pak jak se drmoulští Židé připravovali na sváteční bohoslužby.

V této knize je také tak trochu nastíněn vztah drmoulských Židů k Židem v Mariánských Lázních. Drmoulští s Mariánskými Lázněmi čile obchodovali. Prodávali vše, co bylo v rušných Mariánských Lázních potřeba.⁹¹

3.2 Issac Mayer Wise

Další, avšak neméně významnou osobností, která má co dočinění s Drmoulem, je Issak Mayer Wise, který strávil v Drmoulu část svého dětství.

Issak Mayer Wise se narodil v roce 1819 v Lomničce.⁹² Po studiu ve Vídni odjel roku 1846 do Spojených států amerických, kde působil v původně ortodoxních obcích v Albany a Cincinnati. Je považován za zakladatele reformního judaismu ve Spojených státech amerických. V roce 1875 založil v Cincinnati Hebrejskou akademii.⁹³ Umírá v roce 1900.⁹⁴ Také Issak Mayer Wise se věnoval publikační činnosti. Mezi jeho díla patří například *Historie izraelského národa*.

---

⁹¹ FRÝD Norbert. *Vzorek bez ceny a pan biskup*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. s. 35.

⁹² CHRASTILOVÁ Jiřina, PROKOP Ivan. *Devět židovských cest*. 1. vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2008. s. 114.

⁹³ PIKAL Kamil, VESSEL Michal. *Židovské památky Karlovarska*. Karlovy Vary: Židovská obec, 2004. s. 35.

⁹⁴ CHRASTILOVÁ Jiřina, PROKOP Ivan. *Devět židovských cest*. 1. vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2008. s. 114.

4 DRMOUL DNES – POZŮSTATKY ŽIDOVSKÉ PŘÍTOMNOSTI

Navštívíme-li Drmoul v současnosti, zjistíme bohužel, že se zde mnoho z drmoulské židovské historie nedochovalo.

Jak bylo již v práci dříve sděleno, hlavní židovská stavba – synagoga, byla během křišťálové noci v roce 1938 vypálena a téměř celá zbořena. Po druhé světové válce byla budova opravena a určena jako byty k obydlení. Stavba byla úplně zničena během 80. let minulého století.⁹⁵ Dnes není na tomto místě po synagoze ani památky. Kdo neví, že zde dříve synagoga stála, projde kolem bez povšimnutí. V současné době je totiž tento pozemek v soukromém vlastnictví a je využíván jako zahrada.

Z původních židovských obydlí, která se nacházela povětšinou v centru obce okolo návsi, se také téměř nic nedochovalo. Některé domy byly zbořeny, jiné shořely nebo byly od základu přestaveny.

Jedinou dochovanou památkou po židovském osídlení je proto starý židovský hřbitov, který se nachází v lese asi jeden a půl kilometru za Drmoulem. Bohužel ani hřbitov se nedochoval v původní podobě. Během doby byly některé náhrobky zničeny či odneseny. Do dnešní doby se dochovalo něco přes 250 náhrobků, což není ani polovina z původního počtu. Na předválečných fotkách lze spatřit oplocení židovského hřbitova v podobě kamenné zdi. I ta však byla později zničena. V současné době se hřbitov nachází v lese ve volném prostranství.

Zde je také na místě zmínit organizaci „Aktion Sühnezeichen Friedenste“ z Berlína. Členové této organizace mají totiž nemalý podíl na současném vzhledu židovského hřbitova. Poprvé se tato skupina lidí objevila v Drmoulu v roce 2000. Podíleli se na úklidu a vyčištění hřbitova. Zasloužili se o znovupostavení povalených náhrobků. Dále se tato

---

⁹⁵ ROZKOŠNÁ Blanka, JAKUBEC Pavel. *Židovské památky Čech. Historie a památky židovského osídlení Čech*. 1. vyd. Brno: ERA group s.r.o., 2004. s. 128.

organizace podílela na přepisu většinou už značně zašlých hebrejských nápisů z náhrobních kamenů.⁹⁶

Jak již bylo výše řečeno, kromě židovského hřbitova, nezůstalo v Drmoulu již nic, co by připomínalo dříve zde žijící židovské obyvatelstvo. Snad proto rozmístila obec po Drmoulu informační cedule, které návštěvníkům, kteří do Drmoulu zavítají, připomínají bývalé židovské obyvatelstvo této obce.

---

⁹⁶ FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSÝCH OBCÍ – heslo Drmoul. s. 36.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila přiblížit židovskou náboženskou obec Drmoulu. Její historii, obyvatele, významné stavby a osobnosti zde žijící.

Život drmoulských Židů probíhal celkem všedním životem do té doby, než Sudety, a tím pádem i Drmoul, obsadilo sousední Německo.

Pozornost jsem věnovala také samotné historii obce Drmoul. Sama jsem Drmoul navštívila, abych zjistila, zda se z doby, kdy zde Židé žili, dochovalo něco do současnosti.

V této bakalářské práci byla přiblížena židovská náboženská obec v Drmoulu. Tato náboženská obec měla v Mariánskolázeňském regionu zvláštní postavení. Přestože nepatřila k nejvýznamnějším obcím v regionu, zaujímala významnou pozici.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Monografie

ČERNÁ Zdeňka. *Norbert Frýd*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973. 14 s.

FIEDLER Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1992. 200 s.

FRÝD Norbert. *Hedvábné starosti*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1976. 407 s.

FRÝD Norbert. *Krabice živých*. 10. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985. 445 s.

FRÝD Norbert. *Lahvová pošta*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971. 288 s.

FRÝD Norbert. *Vzorek bez ceny a pan biskup*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. 246 s.

HEŘMAN Jan. *Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Rada Židovských náboženských obcí v ČSR: Ústřední církevní nakladatelství, 1970. 32 s.

CHRASTILOVÁ Jiřina, PROKOP Ivan. *Devět židovských cest*. 1. vyd. Praha: Ladislav Horáček – Paseka, 2008. 400 s. ISBN 978-80-7185-905-5

KURAL Václav, RADVANOVSKÝ Zdeněk a kol. *„Sudety“ pod hákovým křížem*. 1. vyd. Ústí nad Labem: albis international, 2002. 547 s. ISBN 80-89097-66

PIKAL Kamil, VESSEL Michal. *Židovské památky Karlovarska*. Karlovy Vary: Židovská obec, 2004. 35 s.

ROZKOŠNÁ Blanka, JAKUBEC Pavel. *Židovské památky Čech. Historie a památky židovského osídlení Čech*. 1. vyd. Brno: ERA group s.r.o., 2004. 480 s. ISBN 80-86517-64-0

ŠVANDRLÍK Richad. *Historie Židů v Mariánských Lázních*. 1. vyd. Mariánské Lázně: Svatopluk Richter – ART GALLERY NATALY a Městské muzeum Mariánské Lázně, 2005. 112 s.

ÚLOVEC Jiří. *Hrady, zámky a tvrze na Chebsku*. 1. vyd. Cheb: Chebské muzeum, 1998. 255 s.

VEČEŘOVÁ Petra. *Navštivte...Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 1. vyd. Český Těšín: Olympia, a.s.. 2009. 296 s.

Články

STEINOVÁ Iva. Náhrobky a osudy: Michl Elkisch, pohřbený v Drmoulu. *Roš Chodeš*, 2001, roč. 63, č. 12. s. 16.

Elektronické zdroje

FIEDLER Jiří. POLAKOVIČ Daniel. ENCYKLOPEDIE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ – heslo Drmoul.

Internet

<http://www.obecdrmol.cz/z-historie-obce/d-1573/p1=213> [9. 4. 2012]

SEZNAM PŘÍLOH A JEJICH ZDROJE

Příloha č. 1: Židovský hřbitov v Drmoulu – vlastní archiv autorky

Příloha č. 2: Židovský hřbitov v Drmoulu – vlastní archiv autorky

Příloha č. 3: Židovský hřbitov v Drmoulu – vlastní archiv autorky

Příloha č. 4: Místo, kde původně stávala synagoga v Drmoulu dnes – vlastní archiv autorky

Příloha č. 5: Pamětní deska věnovaná Norbertu Frýdovi v Drmoulu – vlastní archiv autorky

RESUMÉ

This thesis, titled “Jews of the city of Drmoul” is divided among four main chapters. First chapter presents brief history of the city of Drmoul itself. The second and also the most extensive chapter describes Jewish religious community in Drmoul from the first settling of Jews in the 17th century to 1938 when Jews left the community. The third chapter is dedicated to significant Jewish persons of Drmoul. The chapter introduces a writer Norbert Frýd and a rabbi Issak Mayer Weis. The last chapter is named Drmoul today and describes remains of the Jewish presence in Drmoul, mostly the Jewish graveyard.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1.

Příloha č. 2.

Příloha č. 3.

Příloha č. 4.

Příloha č. 5.